

P. N. Zulow

Tol aŋgowa
jehemna
tol aŋgobčy
ňurtej peļa

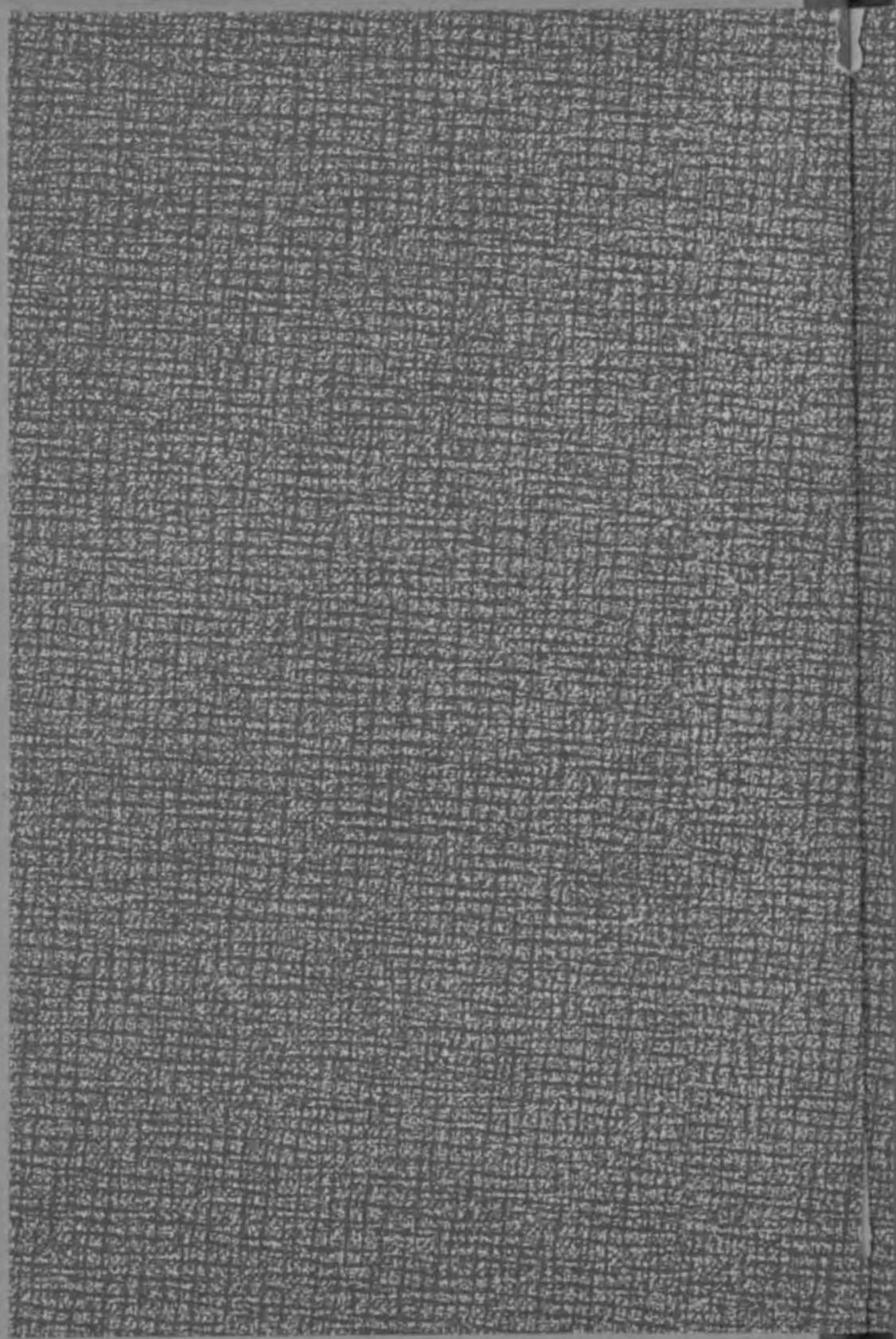

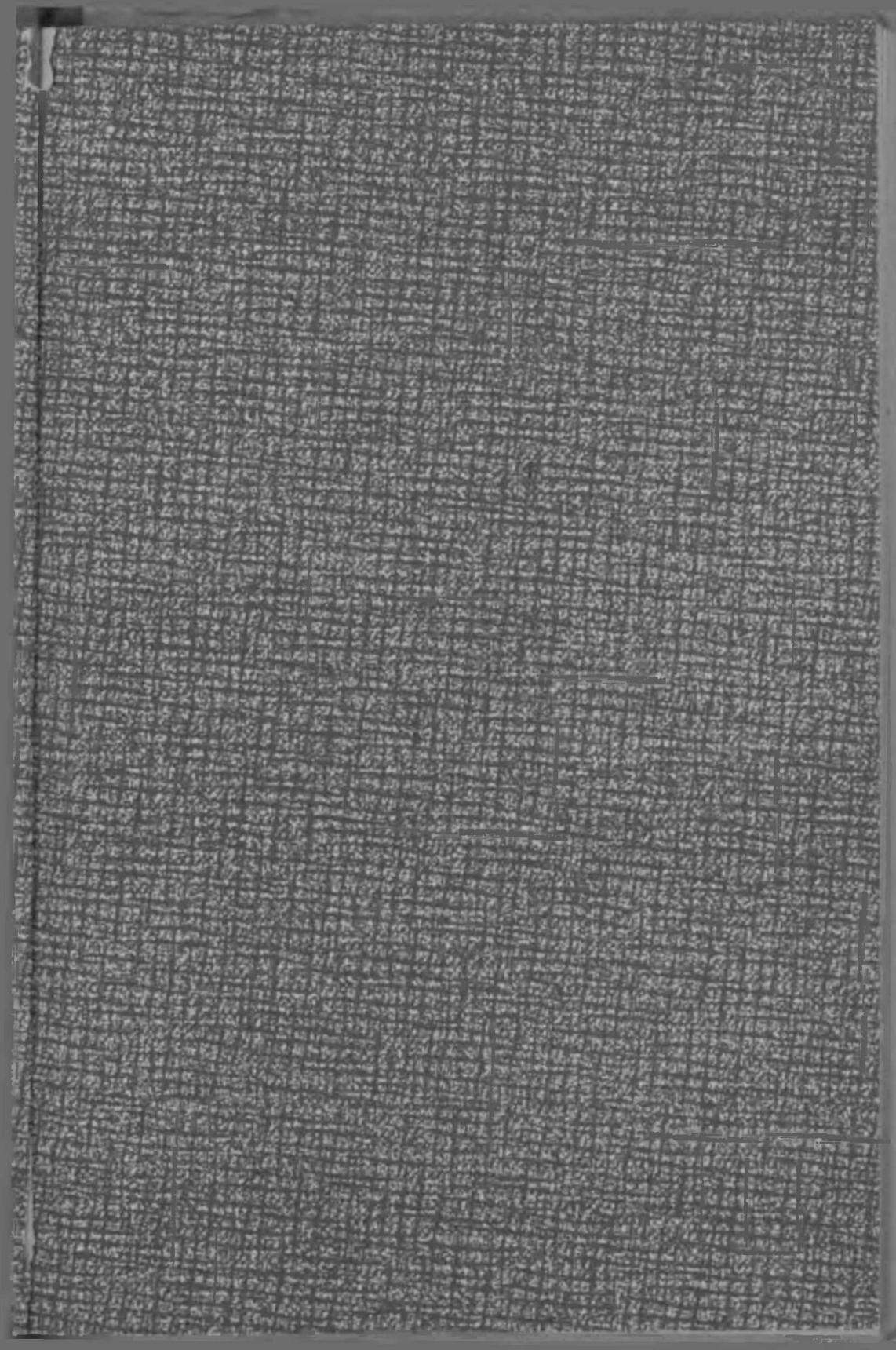
Uçpedgiz

Moskwa 1933

Leningrad

1
2
3
4

८५४

Нен.
3-27

P. N. ZUŁOW

TOŁAŃGOWA JEHEMNA TOŁAŃGOBČĘ

NURTEJ PEŁA

NURTEJ TOHOLAMBAWA PO JEHEMNA PADAWЬ

Nenęca Wadawna
G. PROKOFJEW, G. WERBOW padadinz

15. в Лнгр.
L. 1933 г.
АКТ № 663

U C P E D G I Z

M O S K W A 1 9 3 3 L E N I N G R A D

10. 35

П. Н. ЖУЛЕВ

КНИГА ДЛЯ ЧТЕНИЯ

ЧАСТЬ ПЕРВАЯ
ПЕРВЫЙ ГОД ОБУЧЕНИЯ

Утверждено
коллегией НКП РСФСР

В СОСТАВЛЕНИИ КНИГИ ПРИНИМАЛИ УЧАСТИЕ
Г. Д. ВЕРБОВ и Т. С. КАРПОВА

НА НЕНЭЦКИЙ ЯЗЫК ПЕРЕВЕЛИ
Г. Н. ПРОКОФЬЕВ и Г. Д. ВЕРБОВ
При участии: А. В. АЛМАЗОВОЙ и Л. АЙВАСЕДА

Перевод утвержден
Научно-исследовательской Ассоциацией
Института Народов Севера ЦИК СССР

ГОСУДАРСТВЕННОЕ
УЧЕБНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
МОСКВА 1933 ЛЕНИНГРАД

Skolan miŋadah!

Jang ŋədałь.

Jakow ŋədałь.

Jwan ŋədałь.

Malḥ skolan ŋədałьḥ.

Jaŋg skolahana mə.

Skolahana ŋacekъ ŋoka. Jaŋg taŋok ŋacekъ şahart niš manəsh. Jaŋg nu, am-gəm pərpata jehəra. Nida mah:

— Jaŋg! Həwhanah ŋamdad, tohodaj-guwah!

Warcıh jileh!

Hədo skolan to. Skolahana malh ŋacekъḥ warciḥ jileh. Hədo warcawəj ŋacekъ — şata warcawəj, ŋudahajuda warcawəjhəḥ. Toholkoda tarem ma:

— Hədom masa tara.

Tohodawandoḥ puna Hədom haltaŋ-golawa ṭat wadalŋadoḥ. Həetoda pidaj-doh, tibida haltamba sita toholambıḥ. Təçandamda mihiḥ myladamda mihiḥ. Tedəḥ Hədo warçaluṭa. Tedəḥ husuwəj jała masasetəḥ.

Narjana lohoko.

Iwan Jangm ɳarjana lohokon təwrada. Okṭabır ŋacekъḥ şanakuḥ. Iwan maş:

— ɻaniḥ ŋoptoḥ ɳandah şanokowanz mərah. ɻacekъḥ Jangm ɳandoh ɳabtadoḥ şanakowanz.

Iwan pioner ŋacekъ. Iwan okṭabrv
ŋacekъḥ sertawanda manzajahanandoh
tabadamvi. Iwan okṭabrv ŋacekъḥ nermbər-
tadoh.

Haḇlaŋe, şarm non pərh!

Haḇla ni şanakuh. Haḇla şar ləhəna
şarm pərja. Jali ma:

— Şarm pərpat ni tarah. Şarm pər-
panand hanujə hantan. Skolahana toho-
dana ŋacekъḥ şarm nisetəh pərh. ŋacekъḥ
mah:

— Haḇlaŋe! Sarand ləm mod. Şana-
kuwanz talah!

Hali klashana jena.

Jali Haļan tarem ma:

— Klashana padnавçḥ latam təsh!
Melm hamadad! Tad tikahad ənahat sə-
dawъ padarh labsadoh mish, padnавçan-
doh mish. Pədar tuku jaļa klashana
jenan. Maňah malh klashana ŋoblad
jenawah. Husuwəj jaļa klashana ŋoblad
jenawah.

Doktor.

hunva pada. Doktor tarem ma:

— Meçokoçahad jaŋgawahad pina ni tarah. Malh ŋacekъh meçokoçahad jaŋga tara. Meçokoçahad jaŋgawandah puna meçokoçahana nidah jedeħlaŋguh.

Amgə jeħemħa tohoda tara.

Ngacekъh skolahana tuhuh. Makatoh toh. Arteħħana hadawь haļam padna tarabnanda—Lambaj padanġuda.

Markat jun padarħ tobħ—Iwan tolanguda.

Doktor skolan to. Malh toħodana ŋacekъh doktor meçokoçahad jaŋga. Jakow meçokocahad jaŋgawahad sejda haja — doktorhad

Jun padarħ taravħ — pъda harta padañguda.

Тъко Семонна hañana məñahah?— Mart hajwəħeħ tamna nerħaħ toholkowa jeħemna.

Тъко toholkodañ ħażju. Ŝemón doktorjə taranġu.

Iwan tamna toholko tara.

Nişada Iwanm skolan təwrada. Iwan toholko pamahadanda sawawna toholko padaš. Tad tikahad Iwan okṭabv ipsis-kējə padnaš.

Narħ nişada skolan təẘ. Pъda Iwanan tarem ma:

Makana manzarana tara. Toholko masi ipsis! Toholkoda tarem ma:

— Skolahad Iwanm nor hanah. Pъda tamna toholko tara. Tad tikahad nişada Iwanm skolan hajeda.

Iwan tamna nerħaħ tohadanġu.

Oktabv ipsis-kēm ipsis-gum.

Hədo hasujuħ poda. Hədo nosi sawawna h̥yrambi, sawawna jorja. Jadəjko ma:

— Hədoğə! Pədar okṭavṛ ḡacekən ŋəwan harwabat? Okṭavṛ ḡacekъḥ sawawna tohodah. Haṭam sawawna hadambawand totarewḥ sawawna tohodah. Navi ḡacekъ nid tohoda ŋadambuḥ.

Hasawako ṭakanda to.

Hasawako ṭakananda stol warcawəj. Hasawako nevada ŋaworma puna hədi-da şahart niset̄ haltambuḥ; hədida ŋamurihinanda nanzaset̄, wənekohojudə jedhad ŋawalambaset̄.

Hasawako ṭakanda tomahad stolm hältawəda.

Pəda nevahanda tarem ma:

— Hədid sawambowna halta tara. Wənekohojuniḥ serkъta jedhad ŋawalaş tara; ja jedm ŋomdiḥ ŋanzambuḥ. Wənḥ həvçam palabtambuḥ.

Jakow wəsako hanjulъḥ.

Jakow wəsako səwhajuda, jeşaṭahah. Wəwawna hamadamva pajda. Iwan tadeva tarem ma:

— Niña ŋadoda sit məmbi. Niña ŋadodam pitartam.

Tad tikahad tadebteŋgo pada. Şanъ
ŋəvta tadebteŋgo jołcejh, tarem ma:

— Tedah sawumdan. Tad nerŋajuŋ
ŋyłeka sit ni jaŋeblaŋguh. Sit sawamda-
mani nid opoј jahadedami tabcun!

Jakow jahadejm misomahadanda sə-
wada tamna jeh.

Tad tikahad Jakow wəsako doktoran
haja.

Doktor tarem ma:

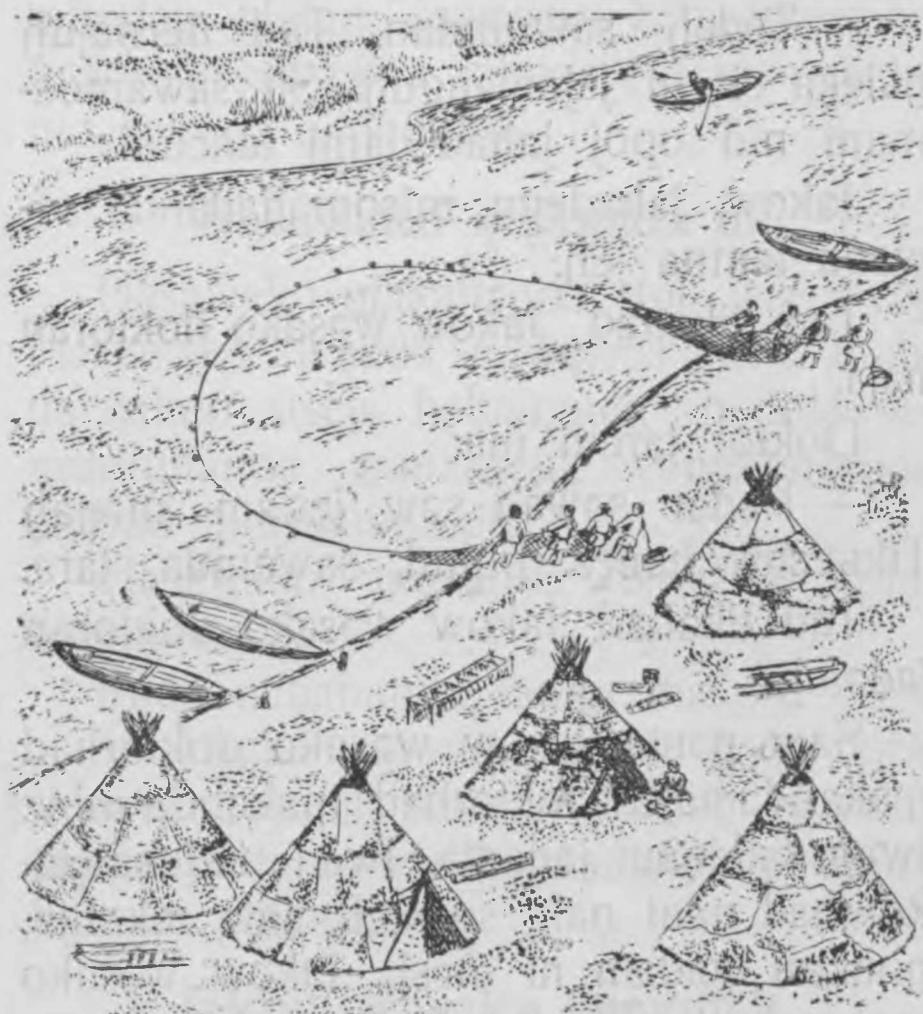
— Pədar səwad səw jedam məŋah
Tikъ səw habça pulud, sawamda tara.

Tad tikahad Jakow wəsako doktoran
jadəlъh.

Şanъ ŋəvta Jakow wəsako doktorhad
makanda haje. Doktorhad makanda minz
Iwan tadebəm jadabta. Iwan tadebə Ja-
kowhad ŋabi naŋ surhałh, şata takalňa,
ŋovkart wadam ni məsh. Jakow wəsako
makanda tomahadanda jihinanda tarem
ma:

— Iwan tadebə səwhajuda ŋobtarem
ješaŋahah, tadebə səwm sawamdamva
siješ. Harta səwada sawamdawanz dok-
toran miŋa.

Țukona padtawъ amgэ?

Țukona padtawъ hañana үәsetь—
pədara jahana үәvtaw, wъj jahana үәvtaw?

Țukona padtawъ hu jołcangana үәsetь—tañew, үәłow, sъwew? Tangana
ñarka hibarij amgəm pərcetъj?

Tukona padtawъ amgə?

Tarça hanzəj hanana үәsetь — рәdaraхана үәvtaw, wъңgana үәvtaw?

Tarça hanzəj hu jołcaŋgana үәsetь — taŋəw, үәfow, sъwəw?

Taŋgana amgə jaŋgosetь tarça hanо?

Тukona padtawъ amgэ?

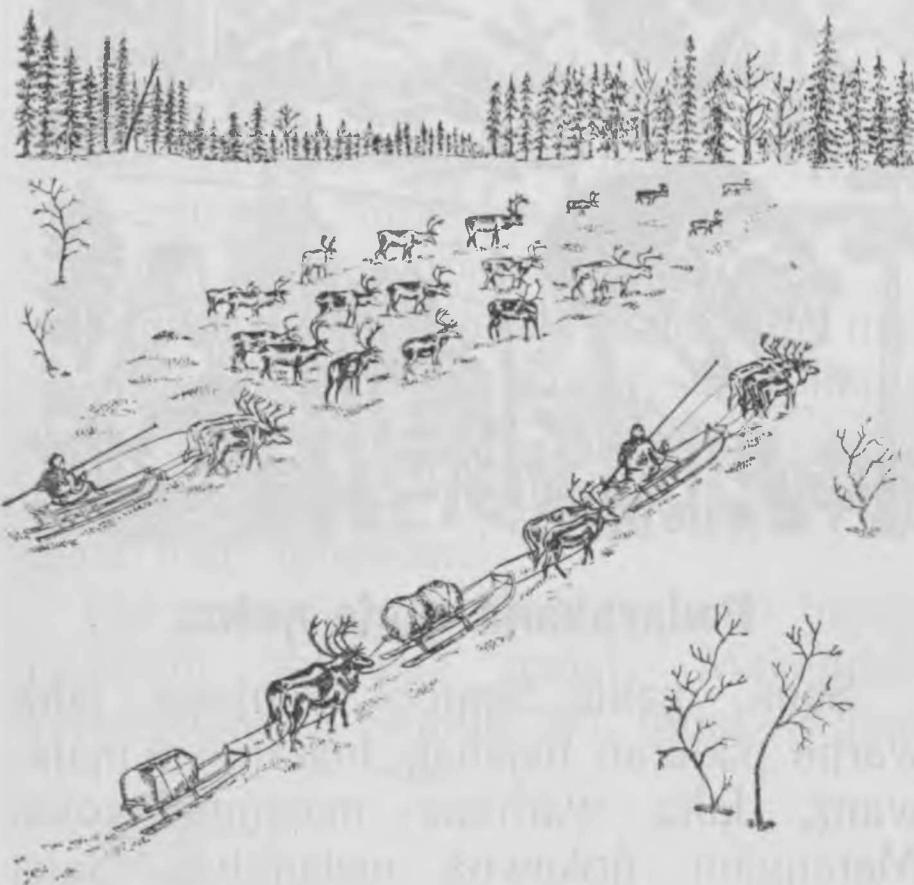
Тəsawəj hibariһ tangana hañana jilesetьһ?

Pədarahana jilesetьһ?

Wъñgana jilesetьһ?

Amgэ manzajam taһ pərcetьһ?

Tukona padtawъ амгә?

Тәсawәj hiçarih swwh hañah үmusesetъh?

Tangočaŋgatatoh şahah jamdasetъdһ?

Swwh ɳavи jan amgә jamdasetъdһ?

Navi jahana amgәm pərcetъh?

Pədarahana ŋoda ŋoka.

Şanъ ŋəvta Señon Marjanъ jaha warhъ pədaran hajahahъ, marangam malawanz. Jaha warhana maranga ŋoka. Marangam ŋokawna malanjahahъ. Jaha waran təwjahahъ. Señon jahan sъrja. Jaha jerkana ŋarka wark nu, jit sъrja. ɬacekəhəhъ sejdihъ haja, manas ṫahahъ ŋamdawəhəhъ. Ta małgəna wark opoj naŋgahəjmъ ŋamawъ. Naŋgahəjmъ ŋama. Tad tikahad jaha ŋavi waran tarþyħ, pədaran haja.

॥acekəhəj makandıh şurmbajahah.
Makandıh təwjahah tarem ḫorejhah:
— Jahana warkm manəhənih!

Pədarahana tudako ŋoka.

Wasilij wəsako tarem ma:

— Jirinah tudakom nisetħ ɣaworħ.

Ñananah tudako ɣobtarem ni tarah.

Señon pioner piselħ; rъda tarem ma:

— Tudako sawa ɣawor. Skolahana tudakom ɣaworjawac. Hunana pədaran həjīwah tudakoh malawanz. Tudakoh javsa man tenewam.

Hu meruwna ॥acekħ ɣədaran hajah. Tudakoh ɣokawna malah. Makandoħ tomahadandoh Señon tiky tudakoh jav-

cajda. Malh յacekъh յaworc պadoհ. Wasilij wəsako յaworta յacekəhəh pon sъrja.

Tad tikahad Jakow wəsako յacekəhəh wahaլh:

— Tudakodami taharդадաh! Maն յօվtarem յawortam.

Tarawohmana hanewan həhəwah!

Şanъ յəvta Masero tarem ma:

— Ta jołcangana taraw pədarahana յoka. Tarawohmana hanewan həhəwah!

Malh յacekъh յьnzawəj pədaran hajah.

Pədara warhъ harwan təwbdh. Şanъ յəvta likъ harw niňa amgəhawa şudarmonda.

Marja harw niň sъrja—harw mo niňa taraw յamdb, Marjan sъrja. Masero lokъ muŋgm յədara, tarawm յəwawnanda teva.

Muŋg sawawna tevamahad taraw harw nid monajh.

Makandoḥ təwamandoḥ puna hadawъ tarawm habarjadoḥ. Tad tikahad kooperatiwan mirdahadoḥ.

Тъдән huḍkam manəsan?

Pədarahana тъдәһ юка. Тъдән тоһ niňa huḍka юка юсетъ. Semon Petrukna pədaran hajahab huḍki malawanž.

Pa ladoravçaŋgana тъдәм ladadiḥ. Тъдән тоһ nid huḍkaḥ haňtъḥ. Huḍkiḥ tūna naharḥ юка юшъ. Petruk Semonan tarem ma:

— Тъдәһ sawa pa — jiða mañah jehemnanaḥ jadalъḥ. Nahartawab юkawna wada.

Semon piselъḥ, tarem ma:

— Тъдәһ ji-
bedorç jaňma.
Mañah jehem-
nanaḥ jiða ni
jadərḥ. Naharḥ
тъдән səw. Tar-
ça səw jan ta-
kalph тъдәһ wa-
đodangu.

Wъңgana jileňa tırta sarmikħ tenewъd?

Amgə tırta sarmikħ jamgana jileħ?
Amgə tırta sarmikħ jahana jileħ?
Amgə tırta sarmikħ s̊w jamvan wъңgana jileħ?
S̊w jamvan amgəm ɳaworċetx̊?
Nabi jan həẘb tırta sarmikħ amgəm ɳaworċetx̊?

Pədarahana jileṇa tırta sarmikħ tenewbħ?

Amgə tırta sarmikħ sъra ɳajuħ nabi
jan həsetħ?

Amgə jan həsetħ? Amgə tırta sarmikħ
sъra ɳajuħ pədarahana hajurħaj?

Sъw jamvan amgəm ɳaworċetħ?

Nabi jan həw̹ tırta sarmikħ amgəm
ɳaworċetħ?

Wъηgana sъraḥ amgə taṇasetь.

Şurhala sъra parentъ jusida. Ծыһь hoj ɳadi. Merṭa jaŋgu, həno. Tarça jalahana wъmna ɳədałorc sıva. Şahah jołcaŋgana merṭa puśva ṣada. Sъra ᷣat ladora. Şurhala amgəhərt ni ɳaduḥ. Wənekoh warətoḥ hanm nəkalpidoh. Hanena wənoda nero mandalt pitarpida. Nero mandalh poŋgana sъra ɳulak. Wənḥ sъran waňdh. Hanena ɳovtarem sъran jusip-tajh. Şahah merṭa hъnomta merṭam ɳate.

Țukona ɳəsowan sawa!

Numda sъriṁa. Taŋočaŋgataḥ malḥ nenəcəḥ həwъh. Taḥ jamban maṇaḥ arte-ļawah Jadəj jaha warhana məš. Maṇaḥ arteļ hiβarinah haļam pərjač. Sidajaŋ-gaṇa jała ɳəsōngad taŋočaŋgadanah maṇaḥ malḥ hajawah. Tuku jałaḥ pədara waran təwъnah. Pədara ɳadimbh Jakow wəsako ninekaniṇa nernah ɳədalajhah. Maṇ ninekani hanhanda tijuwh. Pədaran təwъnah. Jakow wəsako ɳadajm manəsarç ṣada. Şanъ ɳəvta ɳoh pъda tarem ma:

— Tukona үəsowan sawa — nadaj
ŋoka, s̄bra jora ni ŋah.

Үəsowandawah jam manəsarpim. Pə-
dara tukona sawa — hadъ pa ŋoka, ho
ŋanih ŋoka. Jihinan mam:

— Turdawah ŋokawna sertaş pirta-
wah. Handawah ŋobtarem sertaş pirta-
wah.

Amgə pirkana ɣudonah toh. Tukona
nultadoh. Neçami nəvakoniña ɣamah
padalç ɣadih. Ninekami təda үədajda.
Man s̄bradawah homanz hajam niniña.

Təsawəj nənəçh.

Taşo tə nova niña ɣamdb. Pəda tə
ɣamzam ɣaworja. Malh rəpəda tə ho-
bahat sədawb: małcada,
pihmeda, pıvida, şoveda.
Neñada həwhananda ɣam-
db, nişanda jadəi mal-
çam sədabı, parideña nova-
hat sədabı. Taşo ɣata tə
hovari sədama, malh waħawtanter tə ho-
bahat sədama. Nişada ɣaharh təħəna tə-
ħət to. Pəda tarem ma:

— Huñana kooperatiwan həş tara mirdadawah təmdawanah jehemna. Tynah nov mihiwah — novhmana mirdadawah məñguwah. Taşo malh matater tərid jileh.

Sarmikħ hanzerħ toħ.

Jaha həwhana tħej ħaworjaç. Mandalo Jatona jejahanz. Jenahah wħdarajhah. Mandalo Jaton tarem ma:

— Piða həno — taqomvoj honohoniħ. Jenahah honarajjhah. Lakari tħej turulbdh. Jato ħorejħ:

— Sarmikħ! Jadaç tara! Mandalo Jatom ħjudadanda namada. Pidha tarem ma:

— Sarmikħ jadaç ni tarah. Huñatej womda. Tadebbaħ tarem manzettħi, maňah wəsakon ħovtarem riċċewwaħ. Huñana jenahah tħdiż manesarrjaħ. Sarmikħ

sibiw jahadejm hadawъ. Hasujuh sujum
tъh tanmyh. Jato Mandalon tarem ma:

— Tuku pъdar sel, amgə jadamanz simi
nin үədarah?

Alto.

Alto narahana wadъs. Nurtej үudaş,
үəta nid пъхьsi nuş. Tad tikahad үarma,
məvarja. Alto sawa mə-
tañə haja.

Үəroh sъra hamwa
jolçaŋgana jerwada tařa-
honz hancetъ. Alto jerwa-
dana үovkana hancetъ-
hъh. Alto tarawo, toso purcetъ. Jerwo-
da павът hadaŋgu — Alto jikat nəkalce-
tъda — jerwhanda hanlasetъda. Sъrahana
wəneko hanan jerwada Altomda nenza-
mindajə podercetъda, şamən wənoh ner-
naň podercetъda.

Jerwanda җorevъ Alto harta tenewa.

Үəwadewa jaļananda Alto җado poju-
mana үawatarcetъ, үacekъh şanokocetъ-
doh. Үacekъh Altamdoh menedoh, jer-
wada үobtarem mənedä. Jerwada lahana:

— Alto պаві wənekohot sachъ sawa.

Toṇa.

Taḥ ṭoṇa sawawna jile. Taḥ ṭoṇa tirṭa sarmikħ piḍ tahavtambaset. Naway, jausto javtomahad ṭoṇa ɻawwam, javtom ɻamarpaset.

S̄braḥ ṭoṇa wəwawna jile: teciset, ɻamludset. Pi jamvan ṭoṇa nawatarcet, mədm̄da purcet. Nulset, jinzeleset, s̄ram tinərpaset. S̄bra ɻylad piṣa ɻavtm̄ purcet, hawəwkom purcet. Amgəhərtm̄ ni hoŋguḥ—jahan həset. Jaha həwuwna tinartorcet—haļa ɻavtm̄ purcet. Hawy haļam s̄bra ɻylad ṭoṇa sawkabaset. Nurtej s̄rcet, tinartorcet—jaŋgohod pina. Ṭona hədoja. Hanena tamna ṭonahad hədoja. Hanena nawko sarpan jaŋgomda

ŋarsetъ. Nawko ŋumna ṭona mulcana-setъ—ta jołcaŋgana jaŋgon namrasetъ. ṭona pədarahana, węŋgana jile.

Noho.

Noho węŋgana jile. Taḥ noho hovada pariða. Sъrah noho sərako, tarta jora. Nohom sъrah sъra niña wandahanda nir hamadaŋguḥ. Noho waŋgada hasuj jan sapkawь. Piḥ noho hanja jadarcetъ. Piša ŋabtm namdaŋgu—sapkava ɬaŋguda. Piša sejda hanta—waijghadanda sanaŋgu—noho tikanda ŋamaŋguda. Tecida hadawь habəwkom noho sъrahad sapkaŋgu. Jahana haļa ŋabtm namdaŋgu—taŋaḥ ŋaniḥ hanta. Sъra ŋylad haļam sapkaŋgu. Nohom jaŋgo hohna ŋamarpasetyḥ. Noho węŋgana jołca mireca sarmik. Hovada sawa, mirehe.

Jingnej.

Təsawəjħ nənəčah wħnd tħieq
ħajobtasetħ, ħamzam hort pənzetħ.
Nenəčah tarem jibindorċetħ:

— Taħ taħnaħ tovnanah ħamzinah
ħamadonguħ.

Taħ tad tutah horodoħ həbidoħ ħal-
bawħdħ, ħamzidoh ħalbawħdħ.

Hanena jaŋgom maraŋgu. Jaŋgon
nawko namaraŋgu. Hanena jaŋgom
manəsarċ hun tut—aawko ħəntaweli
jaŋgħoħna šakolaŋgu. Nawkom amgħe
ħamada.

Nawkom amgħe ħamada? Ħamzam
amgħe ħamda?

— Jingnej ŋamъda. Jingnej pədara-hana jile, wъŋgana jile. Jingnej wəwako sarmik. Təsawəj̫h nenəcij̫h suju təwava-

setъ, hałam təwabasetъ, ŋamzam təwava-setъ. Hanena hadawъ sarmik jaŋgohod haŋglasetъ. Təsawəj̫h nenəcah jiŋnejm hadavtoh—hobadoh ŋadimda, wəwako sarmik jaŋgoda.

Wark hanzerh jile.

Wark pədarahana jile. ɻudi ŋaworja. ɻoða jaŋgov—wark halahad jile. Tah

jolçangana wark յajeworja. Hañj jeŋa numda s̄rimda.

Wark p̄am pahahmana waŋgm ser-tawъ. Wark wang ṭuŋ wanwъ, tad tikahad honarawъ. Pədarahana had ladada, waŋgmda s̄bra sabada. Tikъ jamvan wark honъ, amgəhərtahad jehəra. Tarem s̄bra jamvan honъ. Tarem s̄bra jamvan hoŋomahadanda waŋghad յamluta, japtakoŋe jurkaŋgu. Tad hanta amgə jeremda malh յamdana.

Pədarahana.

Pədarahana həŋo. Goldu Subiňa pədarawna miŋgahah. Lambi յylmna s̄rari munuŋa. Lakari wənekoh madlədþ. Hanenahah nuljahah. Tunı hamadaŋahah, nari hamadaŋahah. Kavan jurkъh. Tarta nerŋah tъrcermъ səwa-rida jabırı. Sajńrida sarkъly. Goldu pendreda, kavan

monaj. Muŋg wəwawna tebamahad kaban
ŋanih jurkъh. Wənekoh siða həwhadanda
hambdh. Wenəko ɬabi həwm kaban ɬa-
darta, ɬabi wəneko ɬəmda mała. Jada
wəwa. Jadabnand—wənekom hadaŋgun.
Goldu Subiňa kaban ɬah şurẘyahah,
kabanm narahana hadadih.

Hanzerh ɬakm hadah.

ɬan nişada ɬakm hadawanz haje.
ɬan nişandana hajahah. Jawh sərt təw-
jahah. Nişada sərako jimbətadm sera. Sə-
rako jimbətacih wəwa—ɬak manətada.
Sərh niňa ɬak jusida, ɬəwarimda hamola,
honaraŋga. Pon niş hoňoh, səwada
nəjŋgu, sərta. Nişada ɬakan hahjirka
təẘ, tikanda pendreda. ɬan nişamda
ɬadaba teba ɬak hovam habarpa.

S̄brah hałam hanzerh hadasah.

Nenəçah ton jormanz hajeh. Ton təwbd̄h. Jaŋgasih siderňah. Jaŋgsiwnah jorcām pakaleh. Señon wəsako jilh̄ nida tabada, huŋamna jaŋgasim sijč tara. Señon wəsako salaba ɻylmna hanzerh poŋgam nəkalmam tabikurňa. ɻopoŋŋe poŋgam nəkalç jołca saŋgowoħo. Maňah ɻokawah, ɻokaŋe poŋgam siňawna nəkaltawah. ɻopoj n̄ħena poŋgam nəkalňawah. Merh poŋgawah ɻadiňa. Iwan jidm pahana ladorpiða hałam poŋga pad nāh pitarpida. Poŋgam nəkalomahad hałam sərh̄ niħ waqtajnah. Poŋgam ɻan niħ pakalewah. Tarem jormahananah hałam ɻokawna hadawah.

Tecida jamḥ.

Wъḥ ṭahana tecida jamḥ taṇa. Tikъ tecida jamgana po jamvan salaba ḡusercetъ. Salaba mandalḥ sačḥ ḡarkaḥ. Tecida jawḥ həwqaň pelda salaba talwъda.

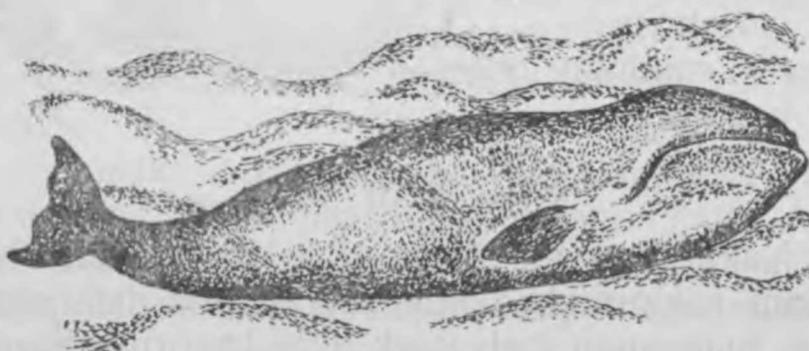
Sъrah maṇaḥ jahananah jalada ni ḡadibeh. Ta jołçangana numgъrida jaləjna, harp ḡostarem jaləmdaya. Tah jamvan tecida jamgana hajerḥ ni paderḥ.

Halə.

Tecida jamgana hъrkari haļah jileḥ, hъrkari sarmikḥ jileḥ.

Husuwəj sarmikahad halə jołça ḡarka. Halə haļaraha. Halə ḡarkaja, halə ḡandası ḡarka, tiwada jaŋgu. Tiwada jehejŋe labsaraha lъm təŋa. Halə jidm ḡerpananda—tikъ jiṭa puṇa, ḡanda siwṇa ḡaniḥ waptomta. Jiṭa həməhad ḡanda sihina ḡuḍakoh haļakoḥ hajowъḥ—halə minhanta ḡalpiḍa.

Halə sonza ḡuḍa ḡewa jehemna, ḡarka haļam niđa. ḡaworḥ.

Wəbarka.

Wəbarka haləntolaha. Pıda sərako, jołça sawa. Wəbarkah mandalıŋe jadərcetəh. Hałarım ŋaworcetəh.

Tiwtej.

Tiwtej jawkabtada sarmik. Pıda ŋarka, ŋajəja. Tiwtej ŋəwada şuribṭaw, şata muniçasawəj, sajnırıjudə sarkıllıhıh. Sajnoda ḥaŋgad jamv. Tiwtej nenžambananda sajńhajutaŋana ŋanom wabtaŋguda. Tiwtejm tunihina minhant nir hadaŋguh.

Ņak. Sərħ wark.

Ņakħ jamgana jileh. Īnak haļahad jile. Nak haļam ŋawormahadanda salaba niňa pylanaset. Īnak pylananan sərħ wark tikan teworja. Sərako

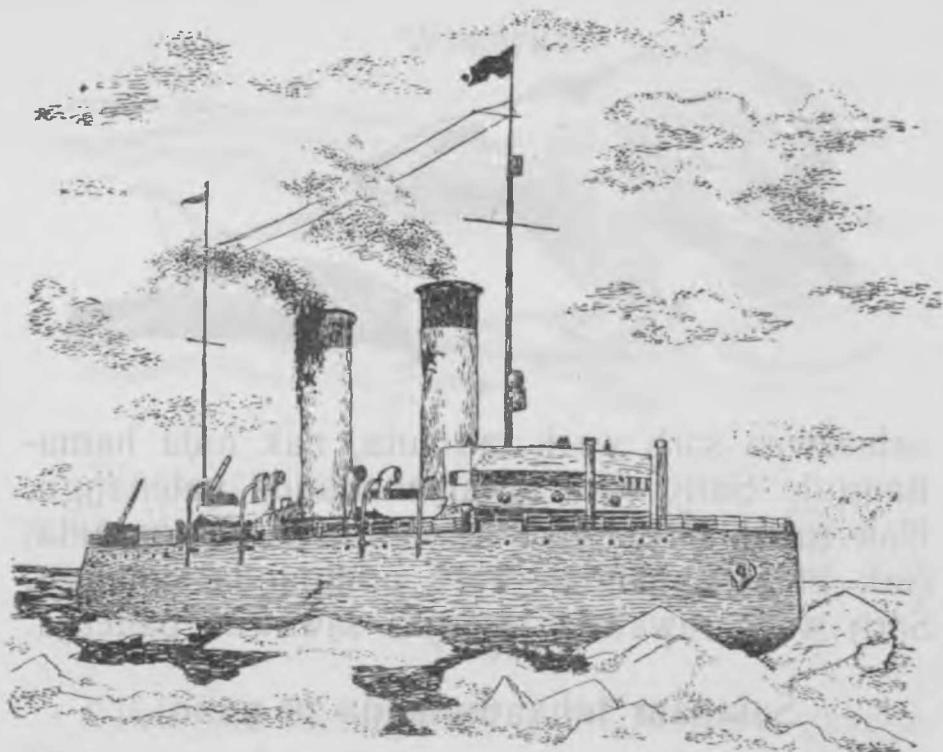
salabawna sərħ wark tad tuta, ɳak niða hamadanguħ. Sərħ wark tewamahadanda, ɳatenangu. Nak saħaħ tarpangū wark minhanta ɳamangguda. Nak jit ʂanabnanda—wark pomnanda sanangu. Sərħ wark sawawna jeserja, sawawna paderja.

Salabam tahabtambada tu ɳano.

Tecida jamgana ješa tu ɳano ɳanerja; „Salabam tahabtambada tu ɳano“—ɳumda. Ryda salabam tahabtambi.

Salabam tahabtambada tu ɳano pumnanda ɳav i tu ɳanoħ miċaħ. Tikъ tu ɳanohohna tunim, poraham, saħarm, jam ɳerm ɳana jileħaħ hiżarrihiħ minareħ. Salabam tahabtambada tu ɳano ɳajota salaban tewx̊i, tad tikahad janambowna haje. Salaba tahabtambada tu ɳanom salaba marimbida. Haqamna həs tara hanzerħ tenew aŋguħ?

Salabam tahabtambada tu ɳanohona tirża ɳano taħa. Tirża hiżarihiħ tirża ɳanon ɳamdħiħ. Tad tikahad tijahah, huqamna həs sawa səwaridih məngħahah. Puñah tomahadandilħ həvċadni tava-dajjahah.

Salabam tahavtambada tu ყანი, ლავი tu ყანი იოვკანა mijumahadandoj ყარკა jaha ყაჲawan tewxidj. Tad tikahad ყერმენა jileqahah malj mirdamdoj hawrah. Ноъ, ҳаъ, ри рёjomahadandoj puqah hajeh. Salabam tahavtambada tu ყანი ყаних nerqah haje. Pumnanda ლავი tu ყანი hajeh.

Jadembada ja.

Honawanda jolcangana sawawna tondangun hoно Jadembogu.

Tikъ jadembada tondawehedand jadembada jahana tamna jadembvi. Tajena sъrada sahart jan-gusety. Jadembada jahana jileqah hibarij tecidam, sъram jeherah. Taqana pilij tah. Jadem-

bada jahana ɳarka paḥ waḍorŋaḥ. Ḥopoj pa ɳyılı ɳoka ṭadm ṭara pirt̥. Jadembada jahahna ɳarka pədarah taṇaḥ. Tamna moseda paḥ taṇaḥ. Wəvidoḥ malhanatoḥ ɳaḥ. Tik̥ wəvidoḥ jamvaṣijə, tъjekoh. Tik̥ paḥ nimdoḥ „palma“. Hъ-ɳaļь pałmahana na-harḥ waḍorŋaḥ. Tik̥ naharḥ ɳarkaḥ, ɳar-dadoḥ ɳacek̥ ɳəwaraḥaḥ. Tik̥ nahar-kaḥna ɳaṭanterraha jih tana.

Hъ-ɳaļь pałmahahna ɳamŋalada ɳarkaḥ ɳo-daḥ waḍorŋaḥ.

Şaj, kofe jadembada jahahna ɳovtarem waḍorŋaḥ.

Niña waḍorta ja.

Jadembadaḥ jahahna tarça ja taṇa—saṛoda sa-hart ni hamorḥ. Jiṭa tajena jaŋgu. Jada husuj, jadimbi. Tarça jahahna amgəhərt ni waḍorḥ. Surhala tabri, pəri. Merṭa ladabḥ—had ladaŋguda. Tik̥ had ladawa jołcaŋgana sъra jehejŋe tabri tirta.

Tarça jahana hiçariḥ ni jileḥ. Tik̥ ja ɳumda „niña waḍorta ja”.

Slon.

Jadeimbada jahana jileňah sarmikahat slon joľça ɳarka. ɻəwada ɳarka, ɳədah ɳaoj, haha-juda lapçojahah. Nanda sihid sajn'rijuda sarkyň-hyň. Rýjeda jamv, jambadada ɳudahad jamv. Tikъ jamv rýjehananda slon sawawna manzara. Tikъ jamv rýjehananda slon pam wanosawej labədañguda, ɳodam jahad jilanguda. Slon pədarahana jile, wəvat ɳaworja. Slon pan

təwaŋgu, wəbasawej mom maleŋgu, ɳanganda pakalenguda. Slonm ɳama pirtъ, manzaranaŋe toholo pirtъ. Jadembada jahana toholawъ slon ɳoka. Toholawъ slon sawawna manzara. Rýda pi pədarahad təwabasetъ. ɻacekъsawej jevcm rýŋgala pirtada.

Lew.

Jadembada jahana malj sarmikahat lew jaw-kabtada sarmik. Lew warkhad тəva. Rýda ɳamzarim ɳaworja. Jaʃa jamvan lew hoŋosetъ Piŋ haŋja jadərja. Rýda sawawna namdorja.

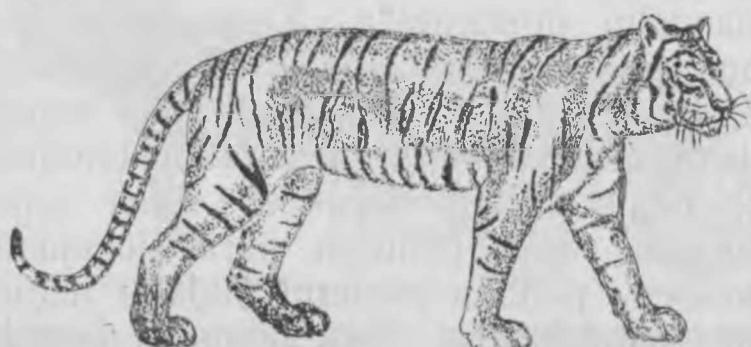
Piħ sawawna manijeda. Lewhad horowa mandalm, ȝowċa mandalm lətaramba saŋgowoħo. Lew

pirṭawna sanerja, r̥yda wadn ṭahah sanerja. Tiwoda pahme, lapada m̥eħa, hadida pahme. Horowa horam lapahanda ladabata—minhanta hadanguda. Tikъ hadawemda horamda lew siġawna jilanguda.

Tigr.

Tigr ȝovtarem jawkabtada sarmik. Tigr hɔskantolaha hoskahad ȝarkaja. Hovada jenemujtarew padawь. Mandalo pongad, ȝuwu pongad tigr nir manəth.

Jadembada jahahna to həwhana jamb ȝuwħ wađorjaħ. Tigr tikъ ȝuwħ pond wanaggu,

mədamda ყate. Jilebçḥ jidərmanz tikan ham-bata—tigr munğ taşaw ყədəngu, tikъ ყədama-hananda habartam minhanta hadaŋguda. Tigr nenəcij ყovtarem ყaworjeda.

Кавир.

Kabir jadembada jahana jile. Ръда ყұдако ყамзasedа hasawa қасекъ. Ръда samlang porida. Huḥ nişada Kabirm merḥ sidenguda, tarem mansetъ:

— Jurkad, manzarawanż həs tara. Tad tikahad Kabır parkasi talbəj ყum pəja nid sa-naŋgu, tad tikahad ყarkaja sawamda serangu. Nişada piḥṭa jehejjə ninṭamda tohočahana sъhədanguda, tad tikahad ყовтarem ყarkaja sawamda seranguda. Tad tikahad ყovkana ham-danguhuḥ ყanıḥ serwondadiḥ jaŋgu: Kabir ყopoj sobeda, nişanda ninṭamda sъhədama tohočada. Kabir niſandaňa manzarawanż surwjah̄. Kabir jała jamban saj mandalkat wəvidoh malkoda. Nişada jam sabkabaŋgu, jadəj saj mandalm ყabtawa jehemna. Nişada sawa jileňa jehemna saj mandalm ყovtambida. Kabir sawa jileňa jehemna saj wəbi malam̄bida. Niſandaňa jała jamban nedvədiḥ 12 kopejka. Tikъ kopejka-amnata nişada tet penterm jan səwakom təmdasetъ. Қopoj penterm jan səwakom Kabir jehejjə təmdabasetъ, siňa penterm harta jehejdama təmdabasetъ, pudana penterm ყұдако neñunda jehejjə təmdabasetъ. Tikъ neñunda ყumda—Wigama. Takъ sawa jileňa hişarim Kabir ყovkad manijeda. Tikъ hişari saçḥ ყаю, saçḥ ყarka.

Ръдаjadlawi տumna sərh pihma məç, sərh jimbıltadm məç, ղaŋota jadçam məç jadərcetə. Ръда awgəhərtm ni pərh, manzaranahah țoremda məŋa. Pəwsumbəana Қavir nisandaňa makandıh miŋahah. Nişada ղamzasi pirčaja—eturaraha. Қavir ղuňako, javtako, sawarida ղarka—javtako paŋahad wađowь tudakoraha. Ръdih pńy-şalmamahadandıh sadana miŋahah. Nişada Қaviran lahana:

— Namdenaharkarh, pilih tarem niwah jileŋguh. Ղabı ja wəkana tarça ja taŋa—sawa jilenidoh kapitalistdoh jangu. Merṭawna maŋah jahanaň tikъ serh ղobtarem ղəngu.

Naŋm wadamvada ja.

Hyrkari tarça jaň taŋaň—təhəna ni jadərh. Taŋana junohohna jadərcetə. Sıra jołcaŋgana junom juno hanan podercetəň. Sıra jaŋgowa jołcaŋgana junom juno surňa hanan podercetəň. Ղamza jeħemňa ղaŋanter jeħemňa horowam

ղavasetęň. Horowa ղoka ղaŋanterm hamasetę. Tikъ ղaŋanterhad jurm sertasetę. Ղamza jeħemňa tud jeħemňa poroşm ղavasetę.

Junoh, horowah taḥ jamban ḡuwūm ḡaworjaḥ. S̄ra jolčaŋgana junidoh, horobidoḥ hastaw̄ ḡumgana ḡawolambaset̄. Hastaw̄ ḡuwodoḥ

taḥ hamadambaset̄doh. Poroṣḥ malḥ amgəm hongu, — malḥ ḡamdaḥ: ḡuwūm, ḡamzam, haṭam, ḡaṣṭ — malḥ ḡamdaḥ. S̄ra jamban horowam, poroṣm tinraha wad ṭuṇa ḡavaset̄doh. Tik̄ wāḥ pahat sertaw̄. Piḥ rojumana jumbahana sarkabtaw̄. Tik̄ wad ṭuṇa juba.

Wəwako po.

Sawlo wəsako ḡyħb serm wadeħes:

— Maṇ ḡacekəmanż. Wəwako po toṣ. Hiċari haŋgulędaç. Hiċahart sidnah niš sawamdambiḥ. Parəjħoda nermvərṭah haŋgulawaŋgadandoḥ ḡa-danah hajaç. Maṇah jahanaḥ doktor m niċ ḡedaraḥ. ḡaworadawah ḡobtarem niċ ḡedarambiḥ. Tik̄ po ḡoka hiċari has. Naṣada ḡeşżej hiċari şalmaç. Tədoh jilebčaŋe hajaç.

Şadopərçḥ.

Tik̄ serħ ḡyħb. Tuŋgosahah təmdorta təw̄. Hanena Wasilij ṭat ṭadomarmanż təw̄. Jave jidm təworaš. Wasilijm ṭadolabtamva pada. Wasilij jabeljaḥ. Təmdorta şadopərçam ḡadimdeda. Wasilij sadopərçam hamzahaljada. Wasilij ma:

— Mirdat, ɳoka taʃawdamd tataṁ. Təmdorta ma:

— Taʃawami ṭaṇo — ḫonahana ɳadaḥ. Tikъ puna Wasilij ḫoṇadamda mihi, taʃawadamda mihi. Təmdorta sita təmbarawam Wasilij jehəraş. Sadopərçh mirṭa samlaŋ kopejkas. Wasilij tikъ sadopərçh mirjə taʃawo mija, ḫoṇam mija. Tedah wъjgana, pədarahana təmdortah jaŋguḥ. Tedah ɳermnaŋь hiṣariḥ haŋasəjmdoh kooperatiwan micerpidoḥ. Kooperatiwhad amgə tara tarça təmdavih.

Iwan jorçanda ponga jaŋgu.

Haʃa merh hanta. Iwan jorçanda newhъ, ɳatsuj. Sъra jamvan haʃasipoj hanzerh jileŋgu? Amgəhəna wəno ɳawolangu? Ja waruwna Potr mija.

— Iwanjə! Haʃam hanzerh hadaŋgun? Jwan amgəhərt munda jaŋgu. Tad tikahad Potr Iwanan ma:

— Nani ṭuh manzarawanz, jorçajini ɳarkah, manzarana maŋ ɳanani ɳoka tara. Jorçanganani manzarabnand ɳoka haʃam məŋgun. Tad tikahad Iwan jorç haje. Pъda ɳoka jaʃa manzara, piŋ taṇo honь. Haʃam ɳokawna. hada. Iwan tarem jibindorja:

— Potr ɳoka haʃam tata; sъra jamvan jołcetъ.

Iwan haʃadamda məwanz to. Potr ma:

— ɻah. Iwan haʃahaḥ sъrja—haʃa siða jiri jołced ni təwumdh. Tad tikahad Iwan tarem ma:

— Tukona haʃa taṇo—maŋ ɳokarkawna hadadamz. Potr piselъ:

— Pongami harni pongami, haləni harni

haləni; pədar nand tamna յokam tadm. Iwan tarem ma:

Ръдар тәмбарикан, маң sowetan hantam. Tat tikahad Iwan sowetan haje. Potr тәмбарамам sowetan wadenga. Sowet Potrm Iwanan haļa mimanz tabadada. Sowet sawa jileńan, mangobadam тәмbara niđa үədarah.

Kulakḥ tadevaḥ ղananaḥ ni tarah!

Malḥ үəsъnter malangolawan malyc. Iwan tarem ma:

Нороjнә jile saŋgwoho. Artejhana manzara tara. Ҳовкана тънаḥ lətabanguwaḥ, ҳовкана hanenguwah. Tadeva tarem ma:

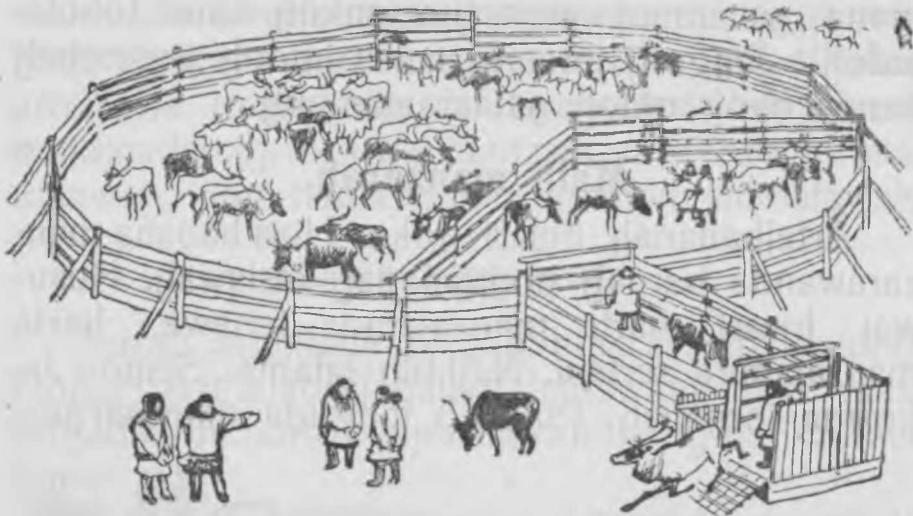
— Arteļan pədarah ṭubtah—hanesəjdah mirci hanlangudoh. Jakow kulak tarem ma:

— Man յoka təmi. Нъ qaň tədoh ᴥaňo. Man tarem niđm harwah. Tad tikahad Seļion komsmol ma:

— Ръdar tadevaŋe sijen. Soweth artejm ղadabiđoh. Ръdarah hartah niđah manzarah. Jangana pъhəna jilewan harwadah. Kulah, tadevaḥ artejhanaḥ ni tarah!

Həwko.

Həwko ղakananada Həwko hawna amgə-hərt hasawa jaŋgu. Həwko jile sangowoħo. Тъda lətabangu hanjanada jaŋgoda. Hanjavnanda тъda lətabada jaŋgoda. Həwko тъdoh haŋgulədħ. Həwko tadevaŋ hajla. Tadeva təmbarik tъm sawamda jehəra. Həwko тъda haŋgulədħ, haŋglədħ. Tad tikahad Həwko arteļan ᴊu. Artejhana тъ

mandalh ɳarka, tħej hewnaħ niħ hanash. Naktodoh, jahadejħ serkħta mandalkaħana l-ħatabidoh. Arteħħana hiżżeri ɳoka, tħej mandalm l-ħtamha siġa. Arteħħan ɳarka wadm sertadoh nimda—„koral“. Humbansi tħm ni pitarpuh. Koral muh pitarpamahadandoh—koral muh hawombidoh, posahana hawohadandoħ jaŋgavidoħ, tħm tolabasetħ. Tħej jaŋgavavça serm doktor sertabidha. Hewko arteħħana sawawn jaile. Tħadda ɳaoħ. Hanewanda jehemna jaħada təwworja.

Arteħħana amgħe taqasa.

Padro wəsako tarem ma:

— ॥Noviħ ħanengum.

Arteħħan nim unctionu. Arteħħana ġacemvoj nenexx ħokka. Toninż nosinż, piddoh jehērah. Padro jaŋguda marċda. Jaŋgoda ɳoka, harta ɳobli. Padro jaŋguda manesarmanz haja. ॥Novi jaŋgħodanda jingnej hanesejmda ɳatix. Nabi jaŋgon jeretx noħorda novam hanewco ɳadhemda. Arteħħana

məna ŋacemvoj nenəcij wəsakoh hane toholajdoh. Jangon jeremъ hanesəjmdoh jingnehəh hanevçohoh nidoh ŋablarabtamşuh.

Malh manzarah.

Artejhanañah hiþari ŋoka. Hiþa hañana manzarahanda harnah pongananah taslawah. Husuwəj hiþari harta manzajamda tenewa, harta manzajamda sertabi. Naji tъh lətambvi. Señon Jakowna jorňahah. Pinzeke jaŋguda manəsarňa.

Hiþa sawarka?

Malh artejhana məna malangolawan maldb. Manzajandoj jehemňa lahanako padoj. Hasawako ma:

—Tъnah sawawna lətambvaŋguwah. Tъnah senz ŋəŋguh. ɬabi ninah sawawna manzarajah!

Hasko tarem ma:

—Haʃam ŋokawna hadaŋguwah. ɬabi ninah sawawna manzarajah! Hanenah mah:

— Ja sarmik tənzim յօκաwna hadanguwah. Nəvi ninaħ sawawna manzarajah! Tad tikahad arteħħana məna hiċariħ tarem tasladoħ. Sbraħ malomadanah husuwəj manzarana manzajam manətawah. Niva hanzerħ manzaramam manətawah.

Sawa manzarana.

Naraj arteħħana jileñaj hiċariħ tart pajdoh. ɍopoj brigadadoħ haġam hadawanż haje. Nəvi brigadadoħ naręj l-ettambalawan tħodoh hana. Savv tarem ma:

— Mañ tħi sawawna l-ettavaġġum. Malj jedaseñguj, յօjetah. Hajerta jadema jahadej niselbdħ. Savv jahadej serktoħ l-ettamwiħa, suju humbansi niwa jeħemna pitarpuj. Taħ Savv tħida jawħi hewwan hanajda. Jawħi hewħħana merċa lad-bawa nid neċċa ġu jaŋgu, nivexoda jaŋgu. Tħi sawawna jile. ɍeroj Savv tħida janamvowna ruqah pədaran hanajda. Taqomvoj ȳuseñgu—nəsoda, tħita pylanawa jeħemna, tħi յaworma jeħemna. Poda pəwoðaq ħajemħad tħebħi sarmikkħ tewwulbdħ. Savv siða pi jamvan, siða jaħa jamvan ni hoqoh—tħita siða hewwuna jadərmarimda mənġa. Savv-hed յօv kartm tħi sarmikkħ hadah niħi pirash. Sbraħ malj arteħħana jileña hiċariħ pədaran յօmaħ. Tad tikahad manzajamdoħ manəsarç paħi. Nħenja sawawna manzaramam, wewawnna manzaramam taslambah paħi. Savv manzajam manətadloħ, hanzerħ manzaramamda. Savv tħida hanamanda joċċangana hanzerħ nəsaħ—tarem յah. Savv habtodoh յօjeħaj, sujudha յar-kah. Artel nermbərħada tarem ma:

— Savъ, pъdar hart wadamd — sawawna ղава-
wər, pъdar sawawna tъd lətabawъd. Maṇah
gовнzerh jilebcawah lətabawъd. Pъdar, Savъ
maṇah nertejodawah. ղabi artejhana jileṇa
hiṣarih Savъ piruwna manzarabtoh tara.

Iwan.

Hanenah malh pədaran hanewanż hajah.
Hanenah Iwanan mah:

— ղaworadawah puna tajin; ղoka ղawora-
dawah hana jahmawah. Hanenahah ղaworadam-
doh hana tara. Artel nermərтa Iwanan junra:

— ղaworadamdoh amgə nin hanambih? —
Iwan tarem ma:

— Hanmi sulumahadani hantam.

— Iwan ղaharh jała jamban hanmda sulpri.
Tad tikahad Iwan ղədalajh. Iwan ղədalowanda
malgəna hanenida jadavtajda. Pъdoh tarem mah:

— Ҳaworadawah amgə nin taħ? Ҳaworanaħ jaŋgowa nid, sawa hanesəjhad saljanah. Iwan təri nivkaljah, ɻovkart wadam ni məsh. Ҳarka hanena ma:

— Iwan wəwa manzarana. Pъda arteļ sero womdabada hiçari kulakm, tadeħam ɳadabi. Tarača manzaranaħ ɳananaħ ni tarah.

Ņuđako Adan amgə nid jarcetъ?

Ņuđako Adan narahana sojaš. Sojawanda ɳəsoŋgad ņuđako Adanm nisetħi haltah. Adan jevс ṭuňa ċaś, jaħa jamban jarcetъ. Neħada ɳamza jutekoċam ɳaŋganda pakale. Ҳamdh! Non jarħ! Neħada jorċ haje, Adanm ṭakanda ɳopojnej hajeda. Neħanda Adanm wadava saj-gowohos. Tedah mañah jorcinaħ arteļan īu. Mañah tikv jormanaħ jamban, ɳunaħ wadava mēta ṭadm sertabiwah. Neh ņuđako ɳudoh tikv ṭmat təwolasetħi. Tikv ṭakana ɳudoh ɳawolam-bidoh, haltambasetħi. Neħanadoħ janambowna manzarawanż həsetħi. Adan ɳobtarem ɳacek ṭakana mə. Tedah pъda sita ɳopojnej ni haje-vuħi. Tedah Adan ni jarcetuħ.

Stepanida sowet nermbərta ne.

Stepanida mangovada nienċa ɳus. Sita sawa jileħa hasawan miňhaċ. Hasawada Stepanidam ladorpidaš, Stepanida wewawnna jiles. Oktaħbi rewolucija puna hasawamda hajeda. Tad tikahad Stepanida markana tohoda teva. Ҳopoj po toħodamahadanda Stepanida puñah wħnd haje. Wħnd tomahadanda ɳabi ne toħolamva pajda. Stepanida skolam

sertawandoj jejemna ղادавида. Tad tikahad Stepanidam wъj sowetan təradoj. Tedaj rъda wъj sowet nermvərta ne. Ծovkana delegatjna Stepanida malj serm taslambvi, malj serm sertabi.

Jadəj ղәсь.

Tuku ղезът рәдара waran tandajari sertadonż. Tikъ ղәсь pongana skola harad malj haddahat ղarka harad. Wъjgad towъ nenečaḥ rъsajdj rъdah tarem mah:

—Tikъ harad nenah pirça ղәwy! Skola hewhana haltangolawa mah taşa.

Naivi ղarka haradadoj sowet. Naharomdəj ղarka harad hişarij sawamdamvavçj harad. Ta-

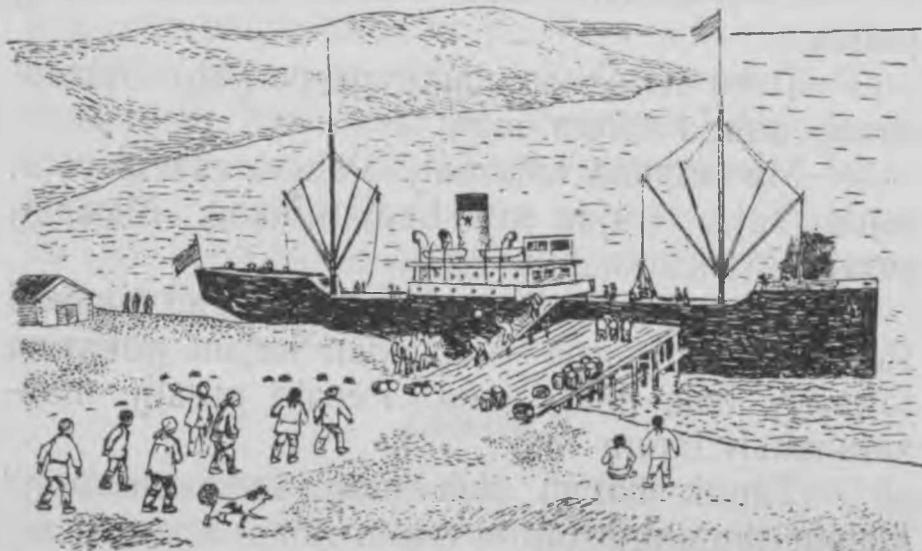

нана doktor hiçarih sawamdambi. Hiçarih sawamdambaçh harad həwhana lamdik harad taşa. Tikъ tъh sawamdambabch harad. Tanana ղави doktor tъnah sawamdambi. Tejomdej kooperativ harad. Tikъ harad surta ղuda hardako ղoka. Tikъ hardakohohna hiçarih jileh. Tikъ ղəsъ ղumda—kułtbaza: Kułtbazam sowet sertas.

Tu ղano to.

Merça saħas. Wəħħena jamd sъrja. Hamħaġ hojrahah. Hamħata jamna trubasawej ղano miċċa. Trubahadanda jakē miċċa. Wəħħena niša tərēm ma:

—Tikъ tu ղano. Tu ղanu jamgana manəħħjanas. Tu ղano markad to. Markana manzaranah jileh. Tikъ manzaranah tu ղanom sertadoħ, hxr-kari tənz mire sertajdoh; tuni, pong, poraha, sahar sertajdoh. Tu ղanohona husuwəj tənz mirm ġərm jileħħah təwrah.

Tirta ɳano.

Husuwəj jałah Jahaça jawħ nimħa tirta haləwo manijeset. Sanx ɳəvta ɳod tirta haləwħ səwniħ tħamah. Jawħ nimħa ɳarka tirta parax ɳadiex. Tukon to. Tirpananda munda sačħ saħa. Jawħ jit tirta ɳamdħi, ɳohola pada. Tirta ɳano ɳew. Tirta ɳano tħoda ɳarka, ɳylnanda ɳanosawej. Tirta ɳano niħha hiżari ɳamd. Tirta ɳanohod tarpaww hiżari tarem ma:

—Sowetaraħ haġana ɳa? Malix hiżariħ tirta ɳanon sъrħaj. Tirta ɳanohona tħira hiżari tarem ma:

—Manzarana hiżarinaħ tarċa tirta ɳanom ɳokawna sertangu. Pidħraħ ɳanandah tarċa tirta ɳano ɳobtarem taṣaṅgu.

Pevalo zawodhana mə.

Pevalo zawađan to. Pevalo tarem ma:

—Tikħi hardar ɳarka. Pevalo manzaranahħ junra:

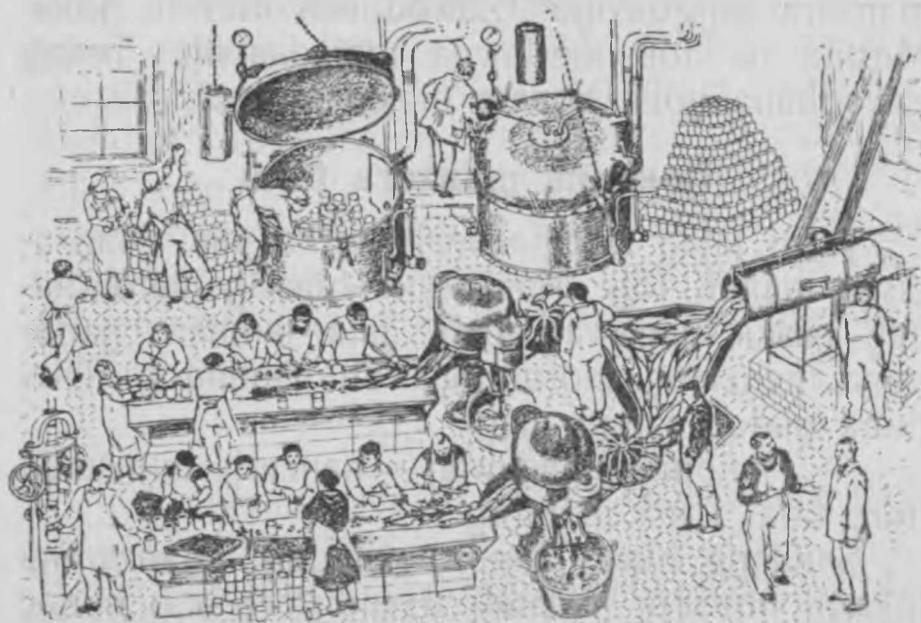
—Tuku hardahana amgħem pərnej? Manzaranah ɳanda tarem mah:

—Manerħmanz həħewaħ! Pevalo zawodan tu, sejda haja. Mujda sata had mulaha. Masinah suraħ. Manzaranah mah:

—Tuku masinahat ɳon pinji. Tad tikħad Pevalo tarem sъrħja — zawodan haļam ɳokawna tħewarah, haļa ɳulih ɳoka. Pevalo pħsa jip, manzaranahħ tarem ma:

—Taġok haļam sanx merħ sərta pirtado? Haļam timteżgudoh.

• Manzaranah piselbdji:

—Haļam niwaḥ timteŋguḥ. Sawarkawna sırḥ! Pevaļo tarem sırja — haļam masinan macibteḥ. Masina haļa ɳew jabcu matorpi. Hal mulejadoḥ. Opoj masinahad ɳabi masinan ješahad sertawь hurvraha sehərəkoça miya. Tikъ hurvraha sehərъ ɳyldada nenzerga. Haļa tikъ sehərəwna opoj masinahad ɳabi masinan nenzamvi. Manzarana hişariḥ masinahana haļam sapahadoḥ, labaci ɳəşanqħ pənjadoḥ. Haļam sərtajdoḥ. Tikъ ru-na ɳarka pə harad ɻumuhuna pirejdoḥ. Pirema-hadandoḥ Pevaļo haļam ɳamż hornejda — sačħ ɳamħalawь.

Zawod.

Manzaranaḥ ẉnd toḥ. Zawodm sertah. Tikъ zadowhana ṭ hob məjedambviḥ, ɳaram sertambviḥ. Señana ɳaram ɳudarihiḥna sertambviç. ɳudahahna

manzara sañgowoḥo. Zawodhana masina ḥoka. Masina t̄b·hob merṭawna məjedambıḥ. Tedah zawodhana ḥoka hovam məjedambıwah.

Ḥovkana manzara tara.

Ṭuku jaḥah arteḥhananah ḥarka jaḥa. Manzaranaḥ ḥanah toḥ. Manzarana ḥiṣariḥ ḥanohotanah ḥarka ḥanowah məḥ. Jaḥa jamban ḥanohona manzaraç, motorm ḥanon ḥamtadoḥ. Tikъ puna p̄doh tarem maḥ:

— Ḫanom hamadawah — hanzerḥ mimamda horč tara. Laḥa ni tarah.

Samḥang hiṣari ḥanon ḥamdyḥ. Manzarana hiṣariḥ motorm ḥədarah. Ḫano jawḥ ḥah minəc p̄ada. Jamda hambaş. Ḫano hambḥ jadonganzu mijā. Hasawako tarem ma:

— Tarça ḥano ḥanah tara. Wəsako manzarana Hasawakon tarem ma:

— Ḥovkana manzarabnanaḥ tarça ḥanoḥ taḥaŋguḥ.

Maṇah zawodḥ sertambiwaḥ.

Maṇah jahananah ḥyrkari zawod ḥoka. Maḥtikъ zawodhana manzaranaḥ manzarah. Ḫyḍaḥ zawodhahna hanjeniḥ jeḥemna tuniḥ sertabiḥ, ḥamzam pirewa jeḥemna jedi, haro sertabiḥ. Ḫaniḥ zawodhahna rān jeḥemna tohojso sertabiḥ, nojh sertabiḥ, pong sertabiḥ. Ḫarka zawodhahna ḥyrkari masinah, tu ḥanu, tirṭa ḥanu sertabiḥ. Zawodhahna manzaranaḥ masinahahna manzarah. Masinahana husuwəj manzajam ḥulkawna, merṭawna serta pirt. Ḫudahana tarem

merħ ni sertanguħ. Pədarahana, wъjgana new-hana zawodħ jaŋguç. Tedah maqaħ pədaran zawodħ sertajnaç, wъnd ɻovtarem sertajnaç. Pədarahana, wъnd tedah tamna zawodħ sertabiwaħ. Tikъ zawodħhaħna pim matoppiħ, haļahad, ɻam-zahad konserwm sertabiħ, jawħi sarmik juri patavidoħ, tħi hov məjedambviħ. ɉawna ɻerm jileħa hiżariħ zawodħhaħna niċ manzarah. Tedah zawodħhaħna manzara tebaħ.

Jun padarħ.

Tъko Leningradan to. Harta skolahanda tarċa jun padarm ɻedara:

— ɉacekējəħ! Leningradħana jilem. Tedah ɻarka pə hardahana ɻamidъm. Hardaq ċe samlañg jaġoraj. Husuwaj jaġorəħenanda hiżariħ jileħ. Ħuħud siderħ siwħa tasih sъrč pilkawt. Hiżariħ tasħiħa ɻuđakowna ɻadiħ. Marad pomna tram-wajħi ješa seħerewna nerħaħ, ruħaħ wən-erħaj. Tukohona tħi jaŋguħ, hanħ jaŋguħ. Hiżariħ tramwajħhaħna ɻedalorjaħ.

Tukohona tħi jaŋguħ, hanħ jaŋguħ. Hiżariħ tramwajħhaħna ɻedalorjaħ.

Señon hanzerħ lahanasa.

SKOLAN TODAħ.

Toħolkkoda tarem ma:

— Malħi skolan todah. Tedah Leningradħad lahananġuħ! Nenəċaħ p̸xsajdħ. Malħi skolan toħi.

SEMON LAHANA.

Leningradħana nenəċaħ toħadaħ. Toħodana nenəċaħ Señon radion lahanawanż tħoraħ. Señon ɻuđakoča labtējko hewan nuljajh. Señon lahana pada.

SEMON AMGƏM WADESA?

—Hərm artelhana məna nin! Man Semonam,
nandah lahanam. Man Leningradhana tohodam.
Tedah Leningradhad lahanam.

Semon Leningradhana tohodana neneçijh
tohodawa serm wadehe.

— Nenəçaj tohodamahadandoj ṭakatoj tə-waŋgudh ɳacekq̥h toholambawanz, nenəcij jilm sawamdawanz.

Tad tikahad Seṭon tarem ma:

— Niṣahani junm ɳədaradah! Maṇ sawawna jilem, nim hangurh, sawawna tohodam.

Seṭon niṣada ɳunda wadam harta namdada. Seṭon niṣada piselh, p̥yda tarem ma:

— Jundami ɳədara ni tarah. ɻuni wadam harn hahanan namdorqaw.

Wladimir Ilijic Lenin.

(Q̥yħ manzarana lahanako)

NEWHANA HANZERH JILESAH.

P̥ydarah ɳacekəjnej ja-dəj jilngana sojdaç. Maṇ jilħь ɳəjmeña maleñgana w lastjam ɳamvadah, kapitalisth ɳudahahna ɳaṣ. Maṇah ta maleñgana manzaranaq̥e jilama wəwas. Manzajawah saŋgowohos. ɻokawna manzarawaç ɳamluta jilewaç. Maṇah zawodhananah Danilow kapitalist jerwambis. P̥yda harta niṣ manzarah sawawna jiles. Maṇah Danilow jeña manzarawaç. P̥yda maṇah sidnaj ɳokawna manzara tabadambis nedvədawah ḫa-ɳowna tambis. P̥yda zawodda, jesida, masinada taṇaç. Maṇah amgəhertanah jaŋgus. Tik̥t nid maṇah Danilowan manzaranaq̥e nedwaleñguwaç.

İjanıh zawodhana յօշtarem tarças, Malh zawodh, fabrikah kapitalist jenɑ յaç. Malh manzaranah hişarih kapitalist jenɑ manzaraç. Nanm wadambada jahahna məna maŋgobada krestjan hişarih jam դambada jenɑ, kulak jenɑ pilih manzaraç. Maŋgobadih jadoh դuðas. Janda յarka peļa jam դambada, kapitalist յudahahna յas. Եərmnədь hişarih յօշtarem wəwawna jileç. Tikъ յərmnədь hişarih təmdortah, kulakh, parəñoda դadəngodah talərc pərjedonż. Jam դambadaç, kapitalisth յoroj pъhъ mənaç. Pədoh ponganandoh յəwahana mənaç tarawъ parəñoda, sawa jilenajə tarawъ յօշtarem parəñoda.

Parəñoda saman յəwana mənaç tarawъ. Parəñoda tarem sertabiðas sawa jilewa sawawnā jilewa jehemna. Hiba manzaraş tikъ jehemna nis jibindorh.

LENIN HIBA յəSA.

Lenin manzaranih յas. Pəda malh pъhъ sero tadawan harwas. Manzaranih sawa jilewa jehemna sertabiðas. Lenin manzaranih, mangobadih krestjan hişarih յaðь həwhana məs. Malh manzaranihna դatowъh hişarih Lenin malambis. Tikъ hişarih nawəj յokamaç. Manzaranih partija, kommunist partija nawъ məþarjas. Partija tarem hamadadaş taromadawəj amgəhərtan niðah təwanguh. Malh դavи janderh manzaranah tikъ serm յօշtarem hamadamba padonż. Manzaranah hişarih Leninn hamzadonż. Jam դambada kapitalist hişarih Leninn nidonz hamzh. Parəñoda pałtanah Leninn şaralawa դat շaçvividonż.

Pədarahana jilewanz, pədaran hanladonz. Pədoh tarem harwaç jilewa jamban saralawa əmakana şarawanda jehemna. Lenin pədoh nadandoğ lənzerjaş, manzaranih toholas—hanzerh manzaranih serm sertawa jehemna taroç tara.

MANZARANA HİŞARIH NƏHƏRƏÇ.

1917 pohona manzarana hışarih mangobada krestjan hışarihnə parəyodam, jam nəmbada, kapitalist hışarım pitarjadonz. Tad tikahad jadoğ, zawoddoğ, əndədə məjedonz, tad tikahad hartoğ jilmdəh sertava pədoh.

Manzarana hışarih mangobada krestjan hışarihnə əvvəkana sowethanatoh hartoğ serodoh taslamba pəjdəh. Pədoh ənəndəh jadəj serç Lenin kommunist partijağı manzarana hışarih mangobadahəh hanzerh manzarawa jehemna tabadambidonz. Lenin kommunist partijağı manzaranih jadəj jilmdəh hamadawandoh jehemna ənadabidas.

Lenin jilewanda jamban əoka manzajadas. Tikə manzajita nid Lenin rəhədamda womandas. Tad tikahad 1924 pohona Lenin jaŋgumas.

LENIN HANZERH SIDNAH TOHOLAMBAWANDA HUNAHART NIWAH JURA᠀GUH.

Lenin hanzerh sidnah toholambawanda hunahart niwah jura᠀guh. Tedəh maňah tarem harwawah—Lenin lahanawa serh sertawanz. Tikə pəda lahanamada ərəmənəyəh hışarih toholə tara. Skolam serta tara, sawamdambabəch hardm serta tara, ərəmənəyəh hışarih jadəj jilmdəh sertawandoh jehemna ənəda tara.

Iosif Wissarionowic Stalin.

Stalin hişa jehərada? Stalinm maňah janaterh malh tenewadoh. Stalinm şaman janaterh tene-wadoh. Stalin gruzin—manzarana hişarı nu. Tama-na jılıb ղədanda man-zaranih serh jehemna taroç tebaş. Navih hişarihit Stalin sawawna taroğaç. Leninşa Stalin ղokawna manzarañahanż.

Parəjoda maleñgana Stalin ղoka məwa saralawa ṭakana şarş. Sam-ħaġġ məwa Stalinm ဗျား jan ղədaladonż. Tikъ ဗျား jahad Stalin puñah turjaş, puñah turumahadanda ղanih tikъ seroda sertava pərjedaş. Pu-dana ղədamahanandoh tetm po jołċad sita ղətaç.

Okṭavri rewolucija maleñgana Stalin jam ղambada, kapitalist hişarih pitarpa manzaranih ղadabiš. Rıdoħ tikъ serm minhandoħ mała nidonż pirəsh. Jam ղambada kapitalist hişariħna newħi jilmdoh puñah ղabtawan harbelħdaç, sowet ja-donganzu sajudarç padonż. Tikъ sajuħana Stalin ղoka serkahna nermvərħas. Stalin nermvərmaha-nanda Narjana Armija pъhryjas. Tikъ jāmvan Stalin Leninşa ղav i nitihha jilam jadəjwona sertac.

Maňah tedah jadəj zawodħi, jadəj marido sertabiwaħ. Manzarana hişarih jilmdoh jadəjwona sert-

bidoj. Sawawna manzarawa jehemna pъdoj toholkurjaх. Nanm wadambada jahaj kolhozj sertabiј. Tikъ kolhozhahna jadoj, masinadoj junidoj, horobidoj յovnzerh jilndandoj mәh. Kolhozhana mәna hiбarih toholkurjaх jilmdoch hanzerh sawamda tara, hanzerh sawawna manzara tara. Үermnajъ hiбarih jilmdoch յovtarem jadejwona sertabiј. Malh tikъ manzajam kommunist partija nermvәrja. Tikъ partijahana Stalin յewana mәnaej tara. Lenin partijahana Stalin nermvәrta.

Nurtej Maj.

Sowet harad niна ყarjana labak յьdawъ. Saman տakat hibarih malbdj.

Moskwahana malh manzaranah, malh Narjana Armijahana mәnah, malh tohodana յacekъj jadalwa դиј tarpydj.

Sowet ja markahna malħi hiżariji ɳarjana lab-kasawej pin tarp̄d̄. Narjana labakħi niha tar-ċa wada padawь:

— Sowet jahana jadəj jilm sertambwiħ!

Jaħadha jahana burzujh jerwaġej jileħ. Tikv jahana manzaranah ɻoxtarem pin tarp̄d̄. Pał-tanah siddoh pitarp̄iħ. Pał-tanah manzarani pa-hażna jutambidoh. Tarem ɻoq manzaranah ner-nahji miġaħ. Narjana labkatoħi niha tarem padawь:

— Burzujh pitarç tara, sowet tanavta tara!

Narjana Armija.

Maṇah Narjana Armijawah—manzarana hiṣariḥ, krestjan hiṣariḥ armija, malḥ hiṣa manzariḥ pъdoh armijadoḥ.

Maṇah zawodh skolam sertabiwah. Maṇah malḥ yobkana jadəj jila serh manzarawah. Maṇah jadəj jilam sertabiwah.

Narjana Armija maṇah manzajawah, maṇah jawah lətambı.

Kapitalist hiṣariḥ sajnarmen harwah. Pъdoh tarem harwah maṇah newhъ jila serh jilewana jehemna. Narjana Armija maṇah nenaj nədaŋgodawah. Maṇah sajudarman niwah harwah. Nopoj terwah janah jutekoçartm hiṣahartan niwah mith!

Nara to.

Piň jaļaŋə hajah. Piň sъra nara. Narahana wәnekohona ყәdalorç sawa. Jaļaŋə hajerta joworja. Lahačah parmьdх. Hu meruwna nuwñana amgə ɬorewandoň. Tirča sarmikħ tirjaň.

Haсekъh nara jehemnə majemviň. Tirča sarmikħ tirmam manəsarç hoj niň hanajanah. Tirča sarmikħ munujah. Haсekъh sudarjanah, tirča sarmikahah ɬuriňah.

Pъdarah jahanandah şahana narəjmsety? Amgə tirča sarmikħ ɳandah turceteh?

Jaha sawolajħ.

Huň amgə humna ɳadiňa. Iwan jahan surwъtikъ humnam manəsarç. Jahawna salaba ɬuse. Hařka salaba jaha həwan ɳarhalmy. ɭabi salaba nimqanda sъętъdх. Salabah ɳopъ tařaw ɳarhalmydх. Tad tikahad jaha munulъ. Jiňa siđa waruwnata haje. Iwan puňah surwъ. Hoj nid Iwan

jahan sъrja. Jaha to tarew həwъ. Tad tikahad Iwanan nikada Potr təwъ. Potr maş:

—Həhəniň, ńanom hamadawanž, haňam hadawaniň jehemňa.

Sawo amgəm serta.

Salaba həmrəhad jaha hasa. Sawo hasamahad huw jid həwhad ńahana jusida. Tikъ huwm jaha haňad təwarawəjda? Nerci mal niňa sъvi hamboli laňgarah. Tikъ sъvi hambolm jaha hanzerh țuh laňgabtawъda?

Jaha həwhad merňawna nado labaranygu. Tikъ nadom jaha jiň silpiňa.

Pýdarah jaharah hanzerh sawolajh? Pýdarah jahanandah sawo puna amgə hajowъ?

Palkurħ toħ.

Jaha warhana malħ manzarah. Señon artel nermvərtaq ġe tara. Hanzerħ sawa pongam hama da tara p̄da tenewa. Hiżan amgħe manzajam mimam tenewada.

—Iwanġe! Tamna jurħ sempadador hamadad!

—Nikolajnġe! Jakowġe! Horo hamadad iħi!

—Señonġe! Pongand siħ sədorħ! Ḥanond salħ tebarħ. Merħ manzaradah! Janolarabnanaħ —haļa hanta.

Malħ hasawah nesawej jaha warhana manzarah. Harta manzajamda sawawnna sertabnanda — hiżariħ jeħemna haļa noka ġengu, p̄da jeħem- nanda ġoxtarem noka ġengu. Tikb ʂaħħan artel-hana mēna tenewa.

Sarmikħ hanzerħ taħbi jileħ.

Sbraħ wħiegħana sarmik taño. Taħbi wħiegħana tirċa sarmikħ marnadoħ jawlə. Tirċa sarmikħ munu jaħi. Tirċa sarmikħ piċċadoħ sertabiħ. Jawna jaderra sarmikħ wađornjaħ. Taħbi wħiegħana sawa.

Noho ɳuħ.

Noho noka ɳuða. P̄doħ pər-ġu l-na, waġand doħ 旻u wańħi. Noho nuħ hovadoħ parideħ, təwokod doħ liwrah. Neħandoħ pišam tewramm ɳateħ. Nuðako nosi waġ- gotawnna pərjed doħ. Waġgota sabkava wəwa. Nuðako ɳedandoħ sabkav nand, ɳarka noho ja- goda. Taħbi jamban nosiħ ɳuħ parideħ. Sbra jołča għanha sərnej hanayha.

Τοṇa ɳuh.

Τοṇa ɳuh wāŋg
ṭuṇa wanb̥. Τοṇa
wāŋg pa wano
y̥imna s̥abkawb̥.

Τοṇa ɳuh ɳa-
vym t̥ewaravnan-
da — ɳuḍah ɳavym todoḥ jahah ɳatadoḥ.

Τь sarmik ɳuh.

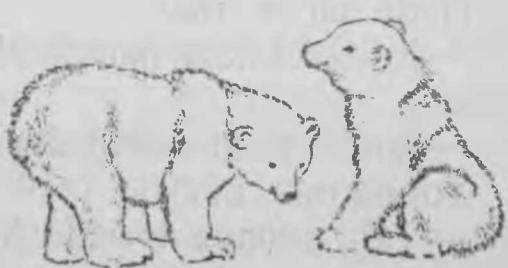
Τь sarmik ɳuḍah wāŋg ṭuṇa wanb̥. Wāŋ-
gda nero mandaloh pongana ɳa. Neṣadoḥ jaha-

kuḥ hanewanz haja. Wāŋgamda manəlaštawoŋ-
gadanda pina. Nuḍah neṣandoḥ haṇasəjm ɳateḥ

Sərh wark ɳuh.

Jaṭa wark siḍa
ɳuḍa. P̥diḥ ɳuḍa-
haḥ, ɳaŋoŋahah,
hasko tarew ūr-
gahah. Neṣandiḥ
ŋumna salabawna
ɳawotargahah.

ŋaworta ŋamdədm wadambada ja.

Skola həwhana tohodana ŋacekъnaḥ ŋaworta ŋamdədm wadambada jam sertambiḥ. Toholkodawah ŋidnāḥ ŋadambī. Toholkoda tarem ma:

— Tuku jahana kartofel wađoda.

— Tuku jahana luk wađoda.

— Tuku jahana repa wađoda.

Hədo tarem ma:

— Kartofel wəva ŋamdətolaha. ŋamdədm nim ŋaworḥ.

— P̄dar tuku ŋamdədm ŋawortar?

Toholkoda ma:

— Taḥ puŋana təwad. Amgə wađowъm manətan.

Ḩaworta ȝamdədm wadambada jahana amgə wadowb?

Kartofel ȝamdəd wanohohna mandaļuj manash wadowb. Kartofel ti! Husuwəj kartofel jabto sarňohod ȝarkarka.

Repa wano mandaļujə haja.
Repa wano ȝao. Luk wano mandaļujə wadb.

Toholkoda Hədon ma:

— Pədar manəhər—amgə wadb? Tuku wadowb ȝawortawah.

Hədo ma:

— Haławah ȝamzawah ȝoka. ȝamdədm ȝamz ni tarah.

Toholkoda ma:

— ȝaworta ȝamdədm malb hişarihih ȝaworç tara. ȝaworta ȝamdədm ȝaworpanand senzan ȝəngun. ȝaworta ȝamdədm wadambada jam serta tohodah. Tad tikahad nişamđ toholah!

TOLA᠀GOBÇANDER.

Skolan mijadah	3	Jadembada ja	34
Jang skolahana mə. Warcih jileh!		Niça wadorta ja	35
Narjana lohoko	4	Slon. Lew	36
Haſlagə, şarm ყон pərə! Hali		Tigr	37
klashana jena	5	Kavir	38
Doktor. Amgə jehemənə tohoda		Naqım wadañwada ja	39
tara.	6	Wəwako po. Şadopərçh	40
Iwan tamna toholko tara		Iwan jorçanda ponga jaŋgu	41
Oktaþt yacekəm ყəngum	7	Kulakh, tadebah պանանան ni	
Hasawako ղakanda to. Jakow		taralı! Həwko	42
wəsako haŋgulıh	8	Artehanə amgə taŋasa	43
Tukona padtawъ amgə?	10	Malıh manzarah. Hişa sawarka?	44
Tukona padtawъ amgə?	11	Sawa manzarana	45
Tukona padtawъ amgə?	12	Iwan	46
Tukona padtawъ amgə?	13	Nudako Adan amgə nid jar-	
Pədarahana ყoða ყoka	14	cətə? Stepanida sowet nerm-	
Pədarahana tudako ყoka	15	bərtə ne	47
Tařawohmana hanewan həhə-		Jadəj ყəsəb	48
wah!	16	Tu ყano to	49
Tədən hudkam manəcan?	17	Tirta ყano. Pevalo zawodhana mə	50
Węlgana jileŋa tirta sarmikħ		Zawod	51
tenewbd?	18	Haſkana manzara tara. Maŋah	
Pədarahana jileŋa tirta sarmikħ		zawodh sertambiwałh	52
tenewbd?	19	Jun padarh. Seqon hanzerh la-	
Węlgana sraħ amgə taŋasetb		hanasa	53
Tukona ყəsowan sawa	20	Wladimir Iljic Lenin	55
Təsawəj nenəcħ	21	Iosif Wissarionowic Stalin	58
Sarmikħ hanzerh toħ	22	Nurtej maj	59
Alto	23	Narjana Armija	61
Toŋa	24	Nara to. Jaha sawolajh	62
Noho	25	Sawo amgəm serta	63
Jingnej	26	Palkurh toħ. Sarmikħ hanzerh	
Wark hanzerh jile	27	taħ jileh. Noho ყuħ	64
Pədarahana	28	Toŋa ყuħ. Tħa sarmik ყuħ. Sərh	
Hanzerh ղakm hadah	29	wark ყuħ	65
Sraħ haljam hanzerh hadasah .	30	Haſwora gamdədm wadambada ja	66
Tecida jamħ. Halə	31	Haſwora gamdədm wadambada	
Wəbarka. Tiwtej. Nak. Sərh wark		jahana amgə wadowb?	67
Salabam tahəvtambada tu ყano .	33		

Изб. № 90

Ответств. редактор Г. Д. Вербов.

Технич. редактор З. Н. Аксельрод.

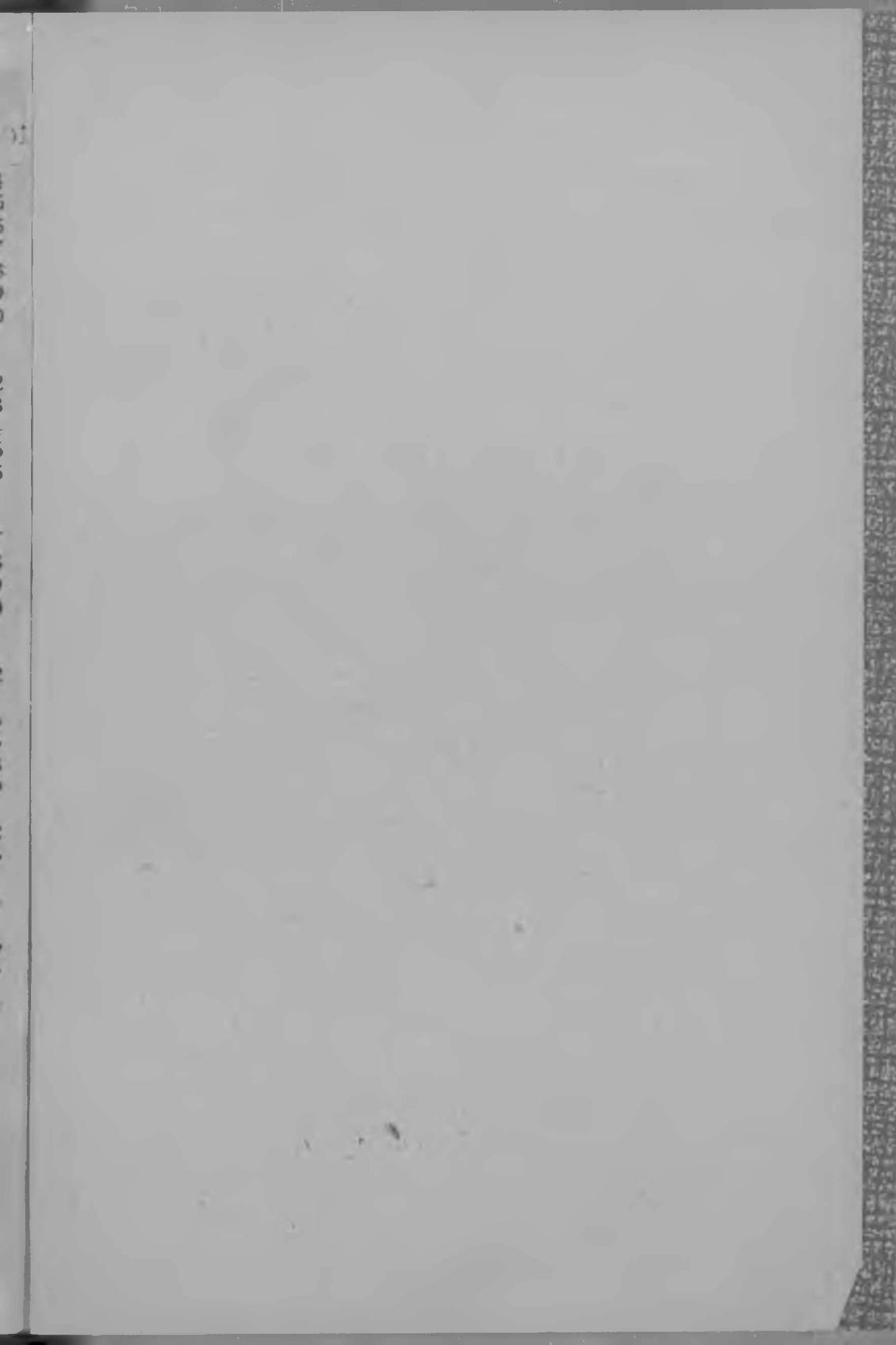
Художники Т. Глебова, П. Кондратьев, А. Порэм.

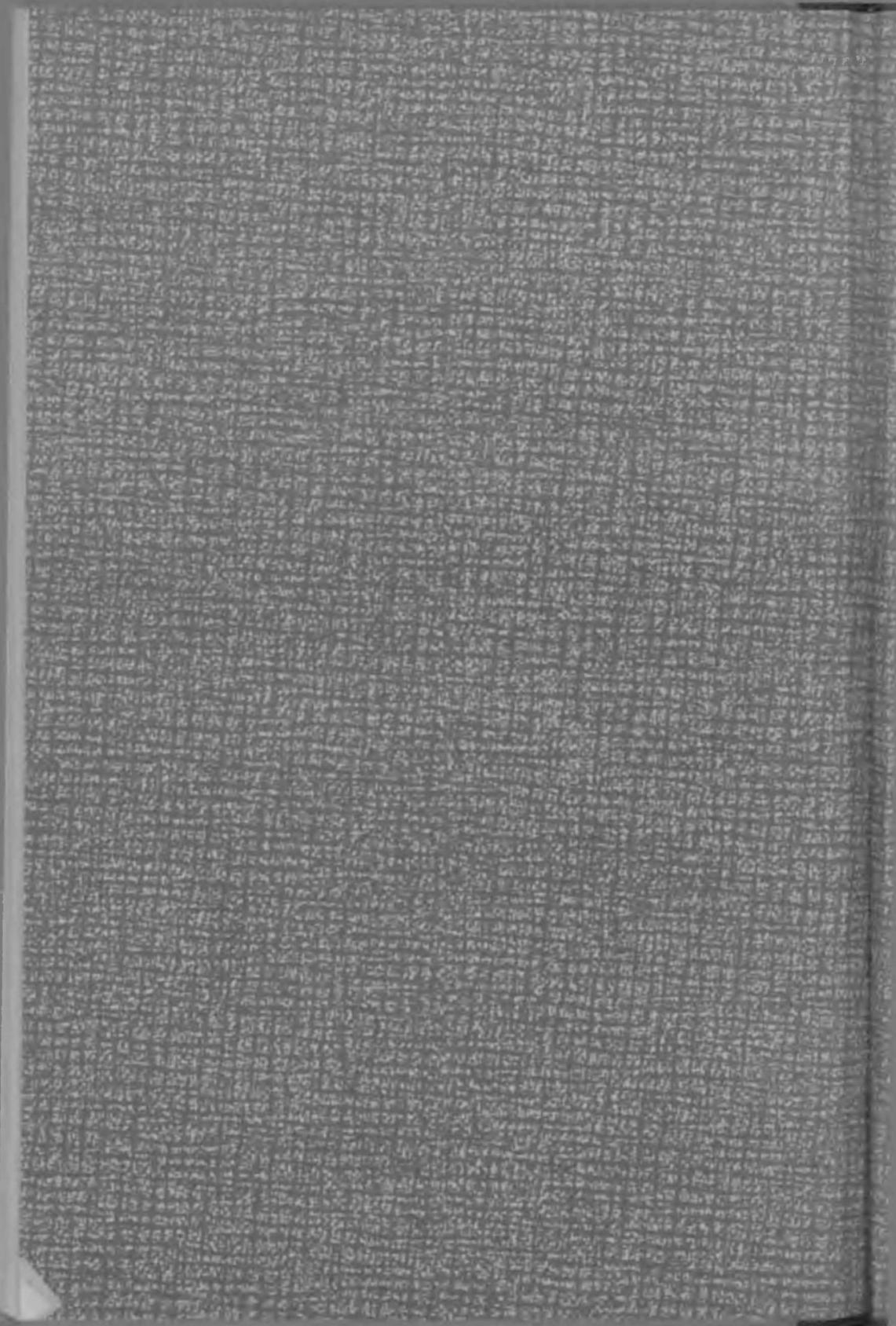
Книга сдана в набор 3/VII-33 г. Подписана к печати 7/VIII-33 г.
У—11. Учпредгиз 4180/л. Ленгорлит № 16578. Заказ № 1204.

Формат бумаги 62×94. Тираж 8.325.

Изд. листов 2^{1/4}. Бум. листов 2^{1/4} (46.464 тип. зи. в 1 бум. листе).

ФЗУ им. КИМ'а. Типография „Коминтерн“. Ленинград Красная, ул. 1.

卷之三

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

七

Цена 40 коп.
Перепл. 36 коп.

Нен.
Н 3-27

№02821

КНИГА ДЛЯ ЧТЕНИЯ на ненецком (самоедском) языке. 1 год обучения.